

A GYERMEKRÉSZVÉTEL KONCEPTUÁLIS MODELLJEI

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2025.1.31>

ABSZTRAKT

A gyermekek alapvető szükséglete és joga, hogy részt vegyenek az őket érintő döntések meghozatalában és szabadon kifejezzék magukat. A gyermekrészvételnek széles nemzetközi szakirodalma van, és az utóbbi évek egyik központi témájává vált a gyermekjogok és a gyermekvédelem területén. Bár a fogalom használata hazánkban is kezd megjelenni, mindeddig nem készült magyar nyelvű összefoglaló a gyermekrészvétel elméleti kereteiről. A jelen elméleti összefoglaló célja, hogy áttekintse a gyermekrészvétel főbb konceptuális modelljeit és hozzájáruljon a téma kutatásához Magyarországon. A hierarchikus modellek a döntéshozatalra való befolyás mértéke alapján sorrendbe rendezik a gyerekek részvételi lehetőségeit, a dimenzionális modellek az érdemi részvétel összetevőit, feltételeit összegzik, a kontextuális modellekben pedig a felnőttek személyének, az intézményi és a szociokulturális jellemzőknek a szerepe, valamint a részvétel kapcsolati jellege kap hangsúlyt. A gyermekrészvétel elméleti alapjainak megismerése minden olyan kutató és gyakorlati szakember számára releváns, aki gyerekekkel vagy gyerekekért dolgozik. A konceptuális modellek fejlődése rámutat, hogy az előíró szemlélet mellett szükség van a megerősítő szemlélet alkalmazására is. Ez további kutatási irányokat jelez, és a társadalomtudományok együttműködésére hív.

Kulcsszavak: gyermekrészvétel, részvétel, gyermekjog, konceptuális modellek

CONCEPTUAL MODELS OF CHILD PARTICIPATION

ABSTRACT

Children have a fundamental need and right to participate in issues that affect them. Child participation has a broad international literature and has become a central issue in the field of children's rights and child protection in recent years. Although the concept is beginning to be used in Hungary, no summary of its theoretical framework has been produced in Hungarian so far. The aim of this theoretical paper is to present the main conceptual models of child participation and to contribute to research on the topic in Hungary. Hierarchical models rank children's participation according to the degree of influence on decision-making, dimensional models summarize the components and conditions of meaningful participation, and contextual models emphasize the role of adult individuals, institutional and sociocultural characteristics, and the relational nature of participation. Understanding the theoretical basis of child participation is relevant for all researchers and practitioners working with or for children. The development of conceptual models points to the need to apply an empowering approach alongside a prescriptive one. This indicates promising avenues for further research and calls for cooperation between the social sciences.

Keywords: child participation, participation, children's rights, conceptual models

1 ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskola; ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet.

2 ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet; Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet, Mentálhigiénés Központ Gyermekeknek és Serdülőknek.

A GYERMEKRÉSZVÉTEL KONCEPTUÁLIS MODELLJEI

BEVEZETÉS

A gyermekrészvétel arra a folyamatra utal, mely során a gyerekek és a fiatalok részt vesznek az őket érintő döntések meghozatalában. Tájékoztatást kapnak, meghallgatják a véleményüket, figyelembe veszik az érzéseiket, és befolyásolják a döntéshozatalt, akár egyénileg, akár másokkal együtt, kollektíven. A gyermekrészvétel fogalmát a gyermekjogi megközelítés dominálja. A részvétel az ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezményének (továbbiakban: Gyermekjogi egyezmény vagy egyezmény) egyik alapelve, mely a gyerekeket kompetens, aktív jogalanynak ismeri el. Bár a gyermekek részvételi jogát az egyezmény több cikke is érinti, leggyakrabban a 12. cikk alapján elemzik, amely kifejezetten kimondja a gyermekek jogát véleményük kifejezésére és annak figyelembevételére az őket érintő döntések meghozatala során. Eszerint *„az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.”* Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 2009-ben átfogó kommentárt adott ki a 12. cikk végrehajtásának támogatására (UNCRC/C/GC/122009), mely pontosítja, mit jelent a gyermek részvételi joga. Iránymutatásokat nyújt annak alkalmazásához, és meghatározza az államok kötelezettségeit a gyermekek részvételi jogának biztosításában. A kommentár rámutat, hogy a gyermekek részvétele nem csupán jogi, hanem társadalmi, kulturális és intézményi kérdés is, amely az egész társadalom hozzáállását és működését érinti.

Az egyezmény gyermekdefiníciójával összhangban a fogalom jellemzően a 18 éven aluliak részvételét jelenti, még akkor is, ha a gyerekek és a fiatalok részvételeként említik (Council of Europe 2012; Percy-Smith–Thomas 2012; Horgan et al. 2015; McMellon–Tisdall 2020). A gyerekek részvétele megvalósulhat informális beszélgetések, nonverbális megnyilvánulások vagy formális folyamatok során (pl. egy eljárás, kutatás során vagy képviseleti testületek révén); akár közvetlenül vagy képviselet útján. A kontextustól függően különböző megközelítést és egyénre szabott támogatást igényel a felnőtt társadalom részéről. A gyermekrészvételt gyakran egy ciklikus folyamatként írják le, mely során folyamatosan ismétlődnek azok lépései: a tervezés és előkészítés, a kapcsolatteremtés a gyerekekkel, a célok és prioritások meghatározása, az ötletek vizsgálata, a cselekvés, a nyomon követés, az eredmények felülvizsgálata és megosztása (Crowley–Larkins–Pinto 2020). A részvétel folyamata során a gyerekek megtapasztalják, hogy saját életüknek aktív alakítói, a közösség fontos szereplői (Chawla 2001). Ennek feltétele, hogy részvételük biztonságos és érdemi legyen. Szükség van a gyerekek tájékoztatására, a folyamat átláthatóságára, valamint arra, hogy a gyerekek önkéntesen dönthessenek a részvételükről. Fontos a gyerekek tisztelete és az, hogy a gyerekeket a számukra releváns kérdésekben hallgassák meg, ahol képességeikre és tudásukra támaszkodhatnak. Számít, hogy a folyamat gyerekbarát legyen, és tenni kell azért, hogy a legkiszolgáltatottabb és a nehezebben elérhető gyerekek is részt vehessenek abban. Az érdemi részvételhez segíteni kell a gyerekeket és felkészülésüket. Mindig a biztonságuk a legfontosabb, és nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy visszajelzést kapjanak a folyamat eredményéről (UN 2009).³

³ A biztonságos és érdemi részvétel átfogó kommentárban leírt alapelveiről (UN 2009) később részletes magyarázatok is születtek, például Lansdown (2011) nyomán, melynek fordítása magyarul is hozzáférhető (Lansdown 2018b).

A gyerekek részvételének fontossága a pszichológia és a társadalomtudomány számára magától értetődő. A gyerekek meghallgatása, bevonása a gyerekek alapvető szükséglete (Ryan–Deci 2000) hozzájárul személyes, érzelmi és társas fejlődésükhöz, és kulcsfontosságú a gyerekek védelméhez is (Lansdown 2011). A gyerekek véleményének figyelembevétele jobb döntésekhez vezet, és megerősíti a demokratikus értékeket (Halsey et al. 2006).

Ennek ellenére máig sok a bizonytalanság akörül, hogy mit is jelent pontosan a gyermekrészvétel. A fogalom használata nem egységes, sokszor pedig leegyszerűsítően, annak egy-egy részére vonatkoztatják (Michail et al. 2023). Számos vizsgálat rámutatott, hogy a részvétel minimálisan működik ott, ahol nem tisztázott, hogy az mit jelent valójában (Shier 2001; Olsen 2023). Egyetértés övezi, hogy több ismeretre van szükség a megfelelő részvételi folyamatok elősegítéséhez, az elmélet és a gyakorlat közötti szakadék áthidalásához (Cahill–Dadvand 2018; Crowley–Larkins–Pinto 2020; Michail et al. 2023; Olsen 2023) ajánlása szerint a gyermekrészvétel megismerését érdemes a tipológiák áttekintésével kezdeni.

A részvételiség elméletei nem ismeretlenek a hazai szakirodalomban. A részvételi modellek egy része megjelenik az ifjúsági és állampolgári részvétel szakirodalmában (Földi–Nagy 2010; Oross 2015; Gulyás–Déri 2017), a társadalomtudományi diskurzusban (Lajos 2016), és fokozódó érdeklődés övezi a részvételi akciókutatást (Udvarhelyi–Dósa 2019), valamint a részvételi filmezést is (Müllner 2022). Olvashatunk róluk a nemzetközi gyermekjogi kézikönyvek hazai fordításaiban (Cantwell et al. 2017; Schneider et al. 2020), a civil szervezetek leírásaiban (Hintalovon 2022), de mindeddig nem készült átfogó magyar nyelvű összefoglaló a gyermekrészvétel elméleti kereteiről.

A tanulmány célja, hogy segítse megérteni, mit jelent a gyerekek részvétele, és hozzájáruljon annak önálló kutatási területként való megerősödéséhez Magyarországon. A gyerekek részvételi jogait számos nemzetközi jogi dokumentum és hazai jogszabály rögzíti (Gyengéné Dr. Nagy 2016, 2018; Szeibert 2023). Tanulmányunk nem a fogalom jogi hátterének, szabályozási kereteinek és törvényi előírásainak bemutatására összpontosít, hanem azokra az elméleti modellekre, amelyek a gyermekrészvétel fogalmát rendszerezik és különböző szempontok alapján értelmezik. A jogi definíciók helyett célunk a fogalom sokféle értelmezésének bemutatása, valamint a jogi előírások gyakorlati alkalmazásának elősegítése. Áttekintjük azokat a konceptuális modelleket, melyek a gyermekjogi szakirodalom alapján a legfontosabbaknak tekinthetők. A kiválasztás során az alábbi szempontokat vettük figyelembe: mely modellek a leggyakrabban hivatkozottak, melyek alkotnak érdemben elkülönülő megközelítéseket, melyek jelentettek fordulópontot a korábbi elméletekhez képest, valamint melyek képesek legjobban megragadni a fogalom sokféleségét – vizuálisan, verbálisan vagy komplexitásban. Emellett arra is törekedtünk, hogy a modellek megfelelően és lehetőleg kiegyensúlyozott csoportokba rendezve reprezentálják az elméleti keretek időbeli fejlődését. Többségük a hagyományos és a politikai részvétel elméleteihez kapcsolódik, ugyanakkor nem korlátozódik sem a közügyekben való részvételre, sem a döntéshozatalra. A gyermekrészvétel tágabb fogalmát jól illusztrálja, hogy a bemutatásra kerülő konceptuális modellek szerzői megannyi szakterületet képviselnek (pl. politikatudomány, szociális munka, neveléstudomány). A tanulmány kiindulópontot nyújthat a gyerekek részvételének támogatásához és további kutatásokhoz is.

KONCEPTUÁLIS MODELLEK

A gyermekrésztétel fogalma a Gyermekjogi egyezmény 1989-es elfogadása óta nagy fejlődésen ment keresztül, és „*ma már széles körben használják olyan folyamatok leírására, amelyek magukban foglalják a gyerekek és felnőttek közötti, kölcsönös tiszteleten alapuló információcserét és párbeszédet*” (UNCRC/C/GC/122009:5, saját fordítás). A konceptuális modellek a gyerekek részvételi jogának értelmezését próbálják különböző oldalról megragadni. Gyakran hasonló fogalmakat használnak ehhez (pl. bevonás, tájékoztatás, meghallgatás), de mindegyikük más-más alapkérdésre válaszol. Az általunk bemutatott modellek összefoglalóját a Függelék F1. táblázata tartalmazza.

A gyermekrésztétel hagyományos modelljei jellemzően hierarchikus vagy dimenzionális megközelítést követnek. Ezek mellett megjelentek olyan kontextuális modellek is, melyek új perspektívába helyezték a témát. A konceptuális modelleket e hármas felosztás mentén ismertetjük, miközben az időrendi sorrend követése lehetőséget nyújt a fogalom fejlődésének megértésére.

A *hierarchikus* modellek a részvétel típusait aszerint rendezik sorrendbe, hogy milyen mértékű szabadság és felelősség jut a gyerekeknek a döntések befolyásolására (Hart 1992; Shier 2001; Wong–Zimmerman–Parker 2010; Lansdown 2011). Rávilágítanak arra, hogy a gyermekrésztételt nem dichotómia jellemzi (vagy bevonják a gyerekeket, vagy nem), hanem az egy spektrumként fogható fel. A hierarchikus modellek első sorban az állampolgári, politikai részvétel területét tükrözik, és főként a gyerekek formális struktúrákban való kollektív részvételének leírására alkalmasak, ahol a gyerekek egy csoportja vesz részt például egy szervezet munkájában vagy közpolitikai kérdésekben való döntéshozatalban. Legfőbb kritikájuk, hogy akaratuk ellenére azt a hatást keltik, hogy a részvétel egyik formája jobb, mint a másik, vagy egy gyerek részvétele több vagy kevesebb jelentőséggel bír, mint a másiké (Thomas 2000).

A *dimenzionális* modellek a gyerekek részvételének összetevőit, feltételeit sorolják fel, és rámutatnak a téma komplexitására és az érdemi részvétel szempontjaira (Lundy 2007; Thomas 2007; Bouma et al. 2018). A hierarchikus modellekkel szemben alkalmasabbak annak leírására, hogy egy egyén hogyan vehet részt egy őt érintő kérdésben, beleértve a formális (pl. egy hivatalos eljárásban való meghallgatás) és az informális folyamatokat (pl. családi interakció). A dimenzionális modelleknél hangsúlyos az emberi jogi megközelítés, holisztikus szemléletük összhangban áll a jogok oszthatatlanságának és kölcsönös összefüggéseinek elveivel (Herczog 2009). A dimenzionális modellek számos gyakorlati eszközhöz jelentettek kiindulópontot, melyek révén láthatóvá váltak a gyermekrésztétel megvalósításának kihívásai is.

A gyermekrésztétel *kontextuális* modelljei megpróbálják áthidalni az elmélet és a gyakorlat közötti szakadékot (Cahill–Dadvand 2018; Michail et al. 2023; Olsen 2023). Nagyobb hangsúlyt kap bennük a részvétel előfeltételeinek kialakítása, beleértve a felnőttek személyének, az intézményi és a szociokulturális jellemzőinek a szerepét. A kontextuális modellek felhívják a figyelmet a részvétel kapcsolati jellegére, mely nem csupán egy döntéshozatali folyamat, hanem a felnőtt-gyerek interakciók átfogó jellemzője is. Ezek a tendenciák a pszichológia növekvő hatását jelzik a téma konceptualizálásában.

A tanulmányban bemutatott konceptuális modellek mindegyike elméletvezérelt, eltekintve egy empirikus kutatásra építő modelltől (Michail et al. 2023). A modellek között két gyakorlati megközelítésű is szerepel (Shier 2001; Cahill–Dadvand 2018), melyek első sorban a gyerekek bevonásának előmozdítását, megtervezését támogatják, de a fogalom olyan jellemzőire mutatnak rá, melyek a leíró, magyarázó megközelítésnél rejtve maradnak.

A tipológiák megismerésénél fontos szem előtt tartani, hogy a gyerekek megfelelő részvételének kialakítása minden esetben egyedi értékelést igényel. A különböző körülmények alapján (beleértve a gyerek életkorát, nemét, a kulturális, politikai környezetet, a résztvevők célját, hátterét és a rendelkezésre álló erőforrásokat) a részvétel más-más szintje lehet a leginkább alkalmas, és más-más súllyal számítanak az egyes dimenziók. Minden modell megragad valami fontosat, és hozzátesz az előzőekhez, de ahogy a szintek, dimenziók, úgy a modellek sem értékelhetők univerzálisan.

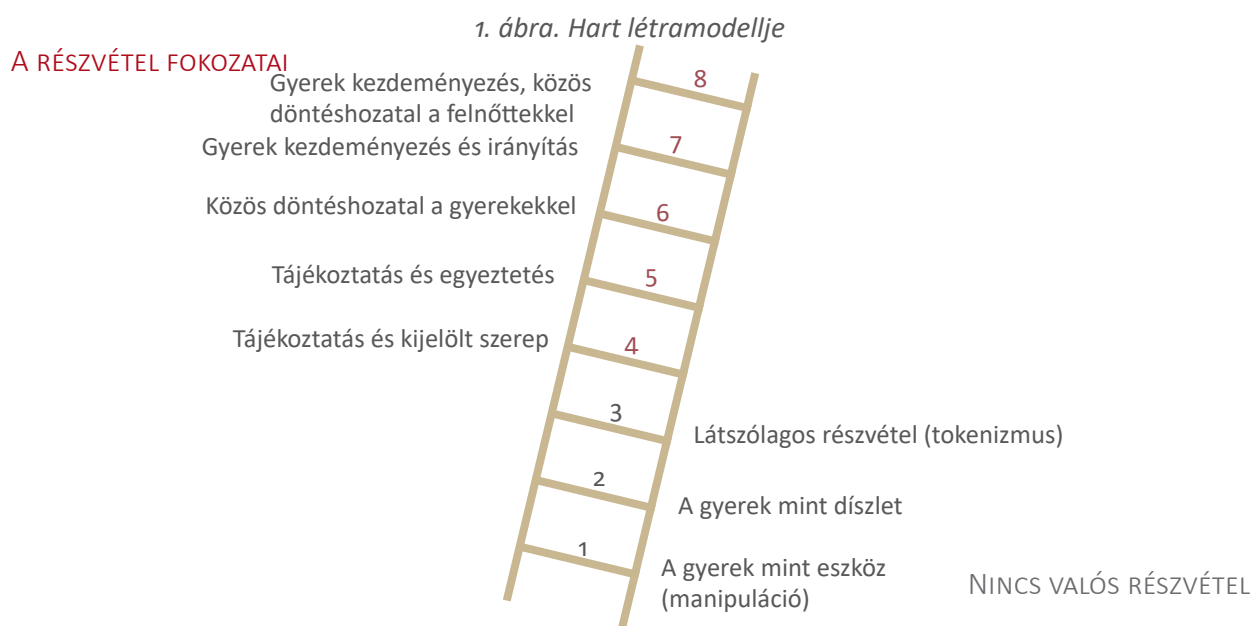
HIERARCHIKUS MODELLEK

Hart létramodellje (1992)

Roger Hart (1992) létramodellje az egyik legismertebb részvételi modell, a gyermekrésztétel szakirodalmának egyik sarokköve. Az UNICEF megbízásából készült tanulmány Arnstein (1969) részvételi létráját adaptálta a gyerekekre, elsősorban a szervezeti, társadalmi, politikai döntéshozatalban való kollektív részvételük leírására. Alapkérdése: milyen szerep jut a gyerekeknek a részvételük során?

A létra nyolc fokán felfelé haladva a gyerekek szerepe egyre jelentősebb (1. ábra). Alsó három fokán a gyerek részvétele nem valódi (*non-participation*), csak eszközként (*manipuláció*), díszletként (*dekoráció*) vannak jelen, szerepük jelképes (*tokenizmus*). Ezekkel ellentétben a létra felső öt fokán a projekt célja, a döntéshozatali folyamat és a gyerekek szerepe átlátható, a gyerekek részvétele önkéntes és a témában releváns. Ez történhet úgy, hogy a fiatalok feladatokat kapnak és tájékoztatják őket (4. fok), a fiatalokkal megbeszéljük a dolgokat és tájékoztatjuk őket (5. fok), a felnőttek kezdeményeznek, de a döntéseket a fiatalokkal közösen hozzák meg (6. fok); a fiatalok kezdeményezik és irányítják a tevékenységeket (7. fok), vagy a fiatalok kezdeményeznek és a döntéseket a felnőttekkel közösen hozzák meg (8. fok).

Hart modelljének számos magyar nyelvű leírása ismert (Bánszegi 2009; Földi–Nagy 2010; Cantwell et al. 2017; Gulyás–Déri 2017; Németh–Varga–Sabján 2018; Schneider et al. 2020), az inkoherens magyar nyelvű fogalomhasználat ugyanakkor arra utal, hogy a modell hazai konszolidációja még kezdeti szakaszban jár.

Forrás: Saját szerkesztés, Hart (1992:8) ábrája alapján.

Hart modelljét többen is továbbfejlesztették. Treseder (1997) például megtartotta Hart valódi részvételtől szóló öt kategóriáját, de azt egy gondolatterképen ábrázolta. Ezzel azt kívánta hangsúlyozni, hogy a részvétel magasabb foka nem jelenti azt, hogy az feltétlenül jobb is. Franklin (1997) felcserélte Hart két felső kategóriáját, és alulról is megtoldotta a fokokat, így az ő változata a hatalom teljes hiányától a teljes önállóságig terjedt.

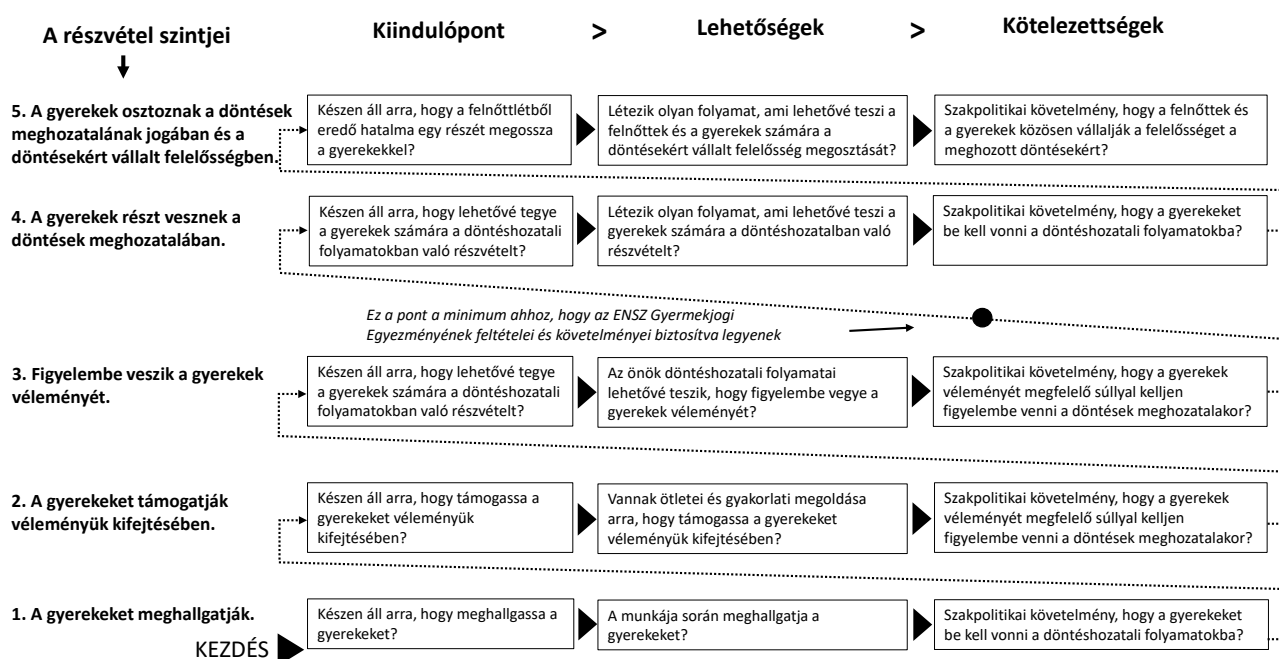
Shier részvételi ösvénye (2001)

Shier (2001) abban látta Hart modelljének legfőbb jelentőségét, hogy rámutatott a részvétel valódi és nem valódi formái közötti különbségekre. Ennek kiegészítéseként egy gyakorlati megközelítésű, progresszív modellt javasolt a részvétel megtervezéséhez. Alapkérdése: milyen utak vannak a gyerekek részvételéhez?

Shier öt szintet határozott meg (2. ábra): amikor 1. a gyerekeket meghallgatják, 2. támogatják őket a véleményük kifejtésében, 3. a véleményüket figyelembe veszik, 4. részt vesznek a döntések meghozatalában, 5. osztoznak a döntések meghozatalának jogában és a döntésekért vállalt felelősségben. Ezek a szintek az elköteleződés három különböző fokán valósulhatnak meg. Ha megvannak a *kiindulópontok* a gyerekek részvételéhez, és a környezet készen áll annak biztosítására; ha adott a részvétel *lehetősége*, amelyet egy megfelelően kialakított folyamat és a szükséges felnőtt készségek, források támogatnak; vagy ha az a szervezetek *kötelezettsége*, és azt előírások is szabályozzák. A modellhez így 15 kérdés tartozik, amelyek hasznos eszközként szolgálnak annak felmérésére, hogy a szervezetek és a felnőttek mennyire támogatják a gyerekek részvételét.

Shier hangsúlyozta a részvétel és a megerősítés, a képessé tétel (*empowerment*) közötti kapcsolatot. A modell elsősorban a gyerekek formális struktúrákban való részvételének leírására alkalmas. Előnye, hogy felhívja a figyelmet a tervezés fontosságára, és rámutat arra, hogy számos kulturális, intézményi hatás befolyásolja annak gyakorlati érvényesülését.

2. ábra. Shier részvételi ösvénye

Forrás: Saját szerkesztés, Shier (2001:111) ábrája és Cantwell et al. (2017:135) fordítása alapján.

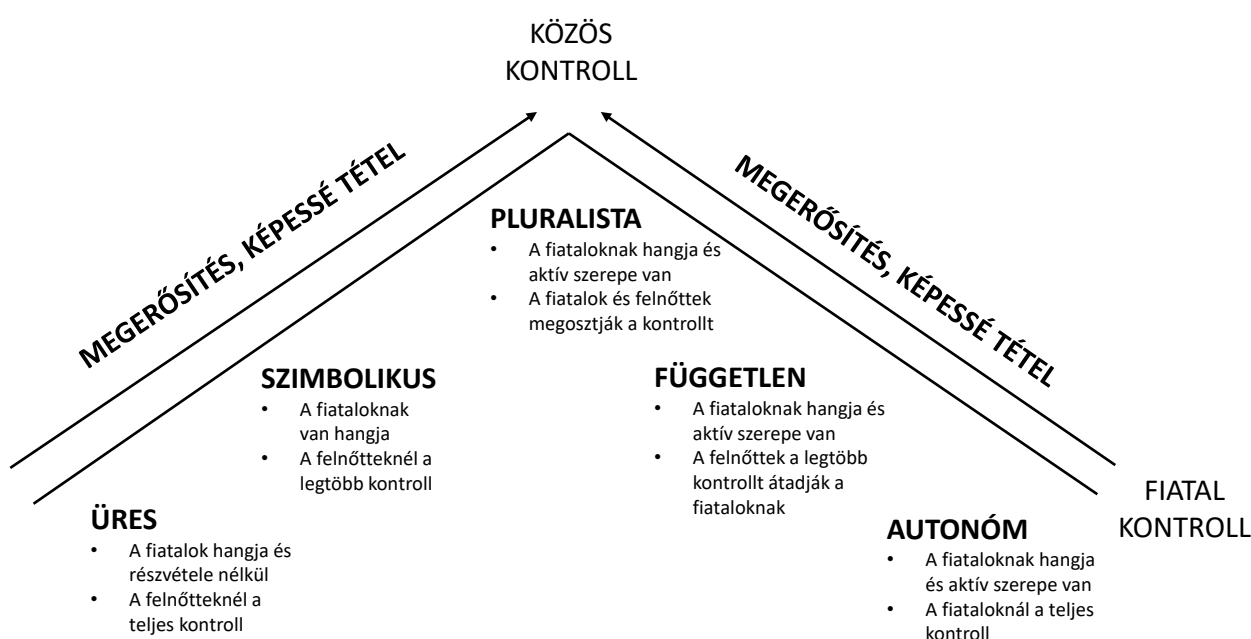
Wong és munkatársai TYPE-piramisa (2010)

Wong, Zimmerman és Parker (2010) kutatások tapasztalataira építve vitatták a részvételi szintek sorrendjét. Hangsúlyozták, hogy a gyerekek által kezdeményezett és vezetett részvétel gyakran aránytalanul nagy terhet ró a fiatalokra, és inkább hátráltatja, mint segíti a fiatalok fejlődését és megerősítését, képessé tételét. Alapkérdésük: mely részvételi szint lehet a megfelelő a fiatalok megerősítésének, képessé tételének és pozitív fejlődési potenciáljának érdekében?

Modelljük, a „*Typology of Youth Participation and Empowerment*” (TYPE) egy piramis formájában ábrázolja ezeket a szinteket (3. ábra). A piramis csúcsán a **közös kontroll** áll, míg egyik oldalán a felnőttek által irányított részvétel, másik oldalán a fiatalok által irányított részvétel fokozatai találhatók. A felnőttek által irányított részvétel spektruma az alábbi fokozatokat öleli fel: **üres részvétel**, amelyben a döntéshozatalat teljes mértékben a felnőttek ellenőrzik, és a **szimbolikus részvétel**, ahol a fiatalok véleményét meghallgatják, de a végső döntéseket továbbra is a felnőttek hozzák meg. A fiatalok által irányított részvétel esetében az **autonóm részvétel** a gyerekek teljes kontrolljára utal, ahol a felnőttek nem vesznek részt a folyamatban, míg a **független részvétel** során a gyerekek korlátozott útmutatást kapnak a felnőttektől, de a folyamatokat önállóan vezetik. Wong, Zimmerman és Parker (2010) szerint a gyerekek fejlődési potenciálja szempontjából az ideális a **pluralista részvétel**, amely a piramis csúcsán található. Ez a fiatalok és felnőttek közötti megosztott ellenőrzést jelöli, ahol mindkét fél partnernként működik együtt a döntéshozatal és a tervezés során. Ez a folyamat nem feltétlenül egyenlő arányú részvételt jelent, hanem olyan feladat- és felelősségmegosztást, amelyben mindkét fél kihasználja saját erősségeit.

Bár a szerzők nem definiálták pontosan a megerősítés és a képessé tétel fogalmát, központi elemként a kritikai tudatosságot emelték ki. Ez segíti a fiatalokat abban, hogy megkérdőjelezzék az őket körülvevő körülményeket alakító okokat, és ezen keresztül felismerjék saját cselekvőképességüket (*agency*).

3. ábra. Wong és munkatársai TYPE-piramisa

Forrás: Saját szerkesztés, Wong–Zimmerman–Parker (2010:105) ábrája alapján.

Lansdown hármas felosztása (2011)

A hierarchikus modellek között fontos megemlíteni Gerison Lansdown (2011, 2018a) felosztását, aki a téma gyermekjogi megközelítésének meghatározó alakja. Lansdown ráismert arra, hogy a korábbi modellek összetettsége nehezítheti a fogalom megértését, ezért egy egyszerűbb felosztást javasolt. Alapkérdése: milyen formái lehetnek a gyerekek részvételének?

Három átfogó kategóriát határozott meg, melyek eltérő lehetőséget kínálnak a gyerekeknek az őket érintő kérdések befolyásolására, és melyek egyformán érvényes megközelítést jelentenek a Gyermekjogi Egyezmény 12. cikkének végrehajtásához (4. ábra). A *konzultatív részvétel* során a felnőttek kikérik a gyerekek véleményét, de a kezdeményezés, irányítás, döntés a felnőtteké. Az *együttműködő részvétel* során a gyerekek aktívan részt vesznek egy döntési folyamatban és alakítják az eredményeket. A *vezetői részvétel* során pedig a gyerekek kezdeményeznek, irányítanak, a felnőttek pedig inkább segítőként vannak jelen.

4. ábra. A gyermekrésztétel formái Lansdown szerint

Forrás: Saját szerkesztés, Lansdown (2011) alapján.

DIMENZIONÁLIS MODELLEK

A gyermekrésztétel fogalmi fejlődése során a hierarchikus modellek mellett megjelent egy új megközelítés, mely a részvétel szintjei helyett annak összetevőire, feltételeire fókuszált. A dimenzionális megközelítés holisztikus szemlélete kibővítette a gyermekrésztétel jelentéstartalmát és alkalmazási lehetőségeit.

Thomas mászófala (2000)

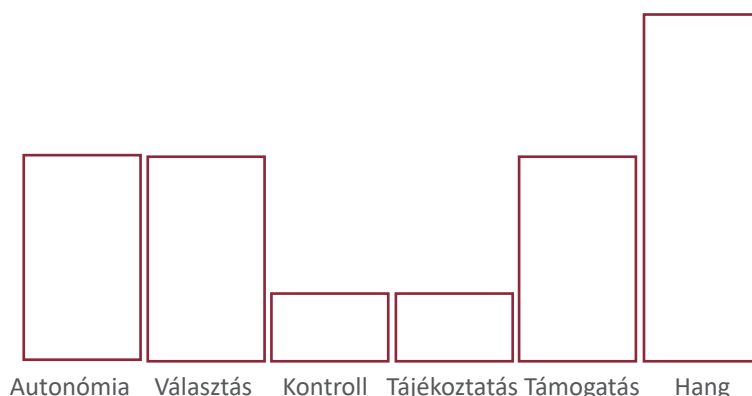
Nigel Patrick Thomas, a gyermekrésztétel meghatározó brit kutatója, esettanulmányok áttekintését követően megállapította, hogy Hart modellje az egyén életével kapcsolatos döntések modellezésére kevésbé alkalmazható (Thomas 2000). Például egy gyermekvédelmi eljárás esetén nem csak azt érdemes vizsgálni, hogy mennyire jelenik meg abban a gyerek véleménye, hanem további szempontok teljesülését is. Alapkérdése: mi kell ahhoz, hogy a gyerekek hatékonyan részt vehessenek a döntéshozatalban?

Thomas hat pontban foglalta ezt össze (5. ábra). Először is, fontos figyelembe venni, hogy egy gyerek szabadon dönthet-e arról, hogy részt vesz-e egy beszélgetésen, és kap-e alternatív lehetőségeket (*választás*). Lényeges, hogy valós képet tud-e alkotni a helyzetről, érti-e a szóban forgó kérdéseket, a lehetőségeit és az azok mögötti okokat (*tájékoztatás*). Számít az is, hogy mennyire képes ellenőrzést gyakorolni a folyamat felett, például meghatározhatja-e a beszélgetés helyét, idejét, témáját és résztvevőit (*kontroll*), valamint

beleszólhat-e a beszélgetésbe, kifejezve a véleményét (*hang*). Ezen kívül lényeges, hogy kap-e segítséget véleménye kifejezéséhez (*támogatás*), valamint, hogy képes-e önálló döntést hozni (*autonómia*).

Ezeket a szempontokat Thomas egy oszlopdiagramra emlékeztető mászófalon ábrázolta, mely bizonyos szintig akár egyenetlenül is építhető, és mely jelzi, hogy több út is lehetséges a gyerekek részvételének megerősítése felé. Thomas modellje lehetővé teszi a gyerekek informális és mindennapi döntéshozatali folyamatokban való részvételének osztályozását is.

5. ábra. Thomas mászófala

Forrás: Saját szerkesztés, Thomas (2000:176) ábrája alapján.

A Lundy-modell (2007)

A legszélesebb körben ismert és alkalmazott gyermekrészvétel-modell Laura Lundy nevéhez fűződik. Lundy (2007) a gyerekjogok egyesült királyságbeli érvényesülését vizsgálva megállapította, hogy a Gyermekjogi egyezmény 12. cikkére használt rövid kifejezések, mint a „gyerekek hangja”, vagy „meghallgatáshoz való jog” redukálják annak tartalmát, lehasítva annak kulcsfontosságú részeit. Mivel a cikk pontos hatálya, jelentése szerinte nem volt teljesen ismert, egy új eszközt javasolt a 12. cikk átfogó értelmezésére. Alapkérdése: mire van szükség a 12. cikk végrehajtásához?

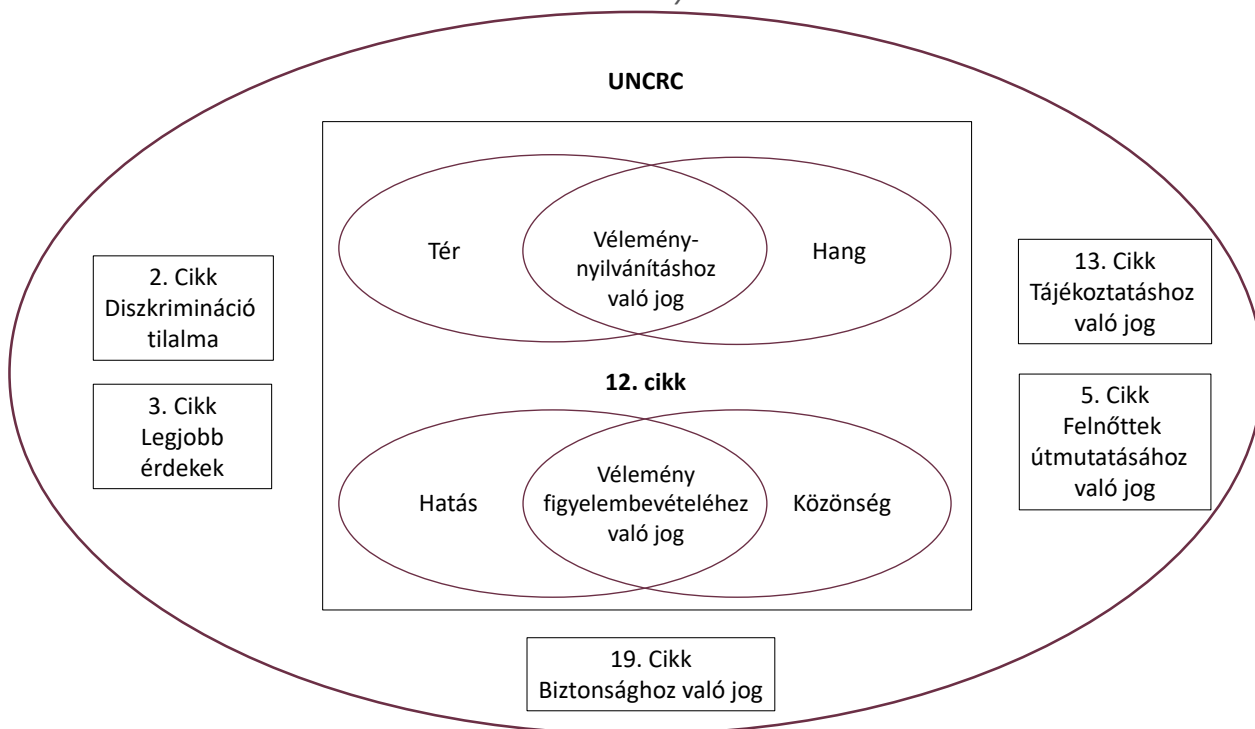
Ezeket a feltételeket négy tényezőben foglalta össze (6. ábra). Először is, szükség van egy *térre*, ahol a gyerekek szabadon véleményt alkothatnak és őszintén kifejezhetik azt. Ez egy olyan helyzetet vagy platformot jelent, ahol elfogadó, biztonságos légkör veszi őket körül, és ahol életkoruktól, háttérüktől függetlenül lehetőségük van részt venni. Másodszor, szükség van *hangra*, amely a gyerekek saját véleményének kifejezését jelenti. Ehhez elengedhetetlen, hogy megfelelő információkkal rendelkezzenek, és hogy verbálisan vagy nonverbálisan, egyénileg vagy csoportosan, önként és önazonos módon fejezhessék ki magukat. Harmadszor, fontos, hogy legyen *közönség*, amely aktívan odafigyel a gyerekek véleményére, és biztosítja, hogy az eljusson azokhoz, akik abban kompetensek (a döntéshozókhoz). A gyerekeknek érteniük kell, hogy mi történik a véleményükkel, hol és hogyan jelenik meg, ki hoz róla döntést. Végül, szükség van *befolyásra*, amelyet a gyerekek legjobb érdekei szerint kell meghatározni. Ez magában foglalja, hogy komolyan veszik őket, megfontolják a véleményüket, és a döntéshozatal átlátható módon történik, visszajelzést nyújtva számukra.

Az első két dimenzió a gyerekek véleményének kifejezéséhez, a második kettő annak figyelembevételéhez köthető, mely a 12. cikk kifejezett kronológiáját is tükrözi. A modell a gyermekjogokkal összhangban

mutatja be ezeket a dimenziókat, különös tekintettel a gyerekek tájékoztatáshoz, védelemhez, szülői támogatáshoz való jogára, a diszkrimináció tilalmára, és arra, hogy a gyerekekről szóló döntésekben a gyerekek legjobb érdekének kell elsősorban érvényesülnie (Gyengéné Dr. Nagy 2018).

A Lundy-modellt világszerte számos kontextusban alkalmazzák a gyerekek részvételének megtervezésére és értékelésére. Hatással volt kormányok, nemzetközi szervezetek és közösségek szakpolitikájára és gyakorlatára (Department of Children and Youth Affairs 2015; Lundy 2021), felhasználták többek között kérdőívek (O'Hare et al. 2016) és gyermekrészvételi stratégiák kialakításához (Roe 2023).⁴

6. ábra. A Lundy-modell

Forrás: Saját szerkesztés, Lundy (2007:932) ábrája alapján.

Bouma érdemi részvétel modellje (2018)

Helen Bouma (2018) a gyermekrészvétel érvényesülését vizsgálta a holland gyermekvédelmi rendszer szabályozásában. Az értékeléshez egy olyan modellt dolgozott ki, mely integrálja és operacionalizálja az ENSZ-kommentár (UN 2009), korábbi elméleti modellek (Hart 1992; Shier 2001) értelmezését. Alapkérdése: milyen dimenziói vannak a gyerekek érdemi részvételének?

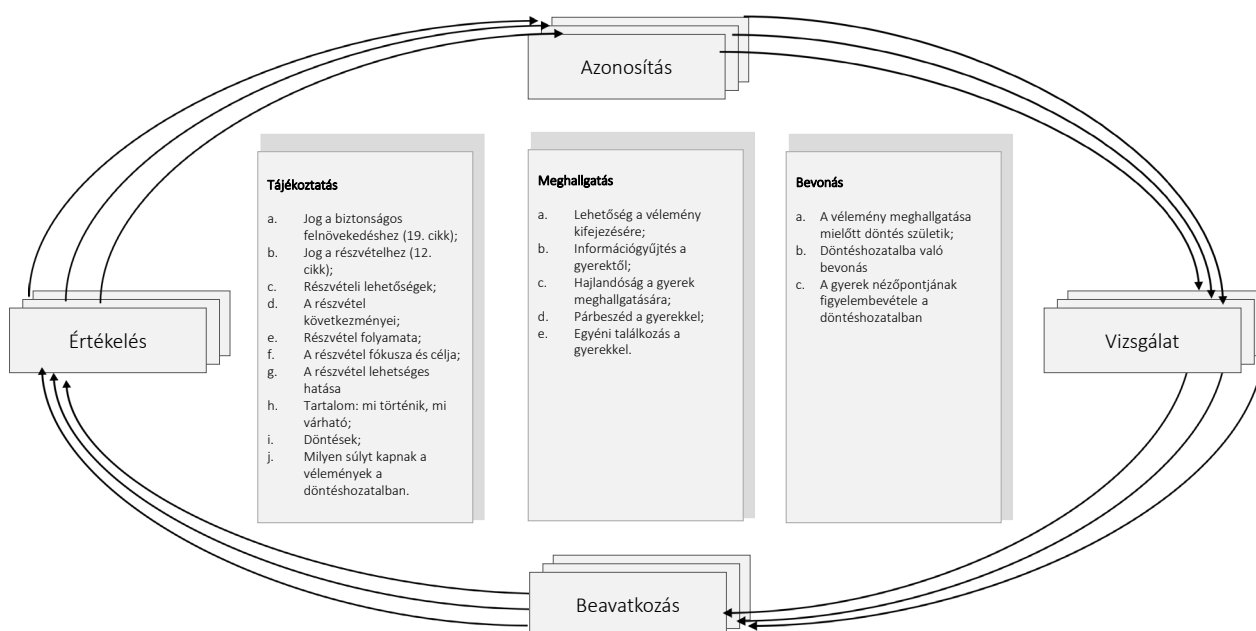
Három dimenziót azonosított (7. ábra): az első a *tájékoztatás*, amely a részvétel alapfeltétele. A gyereket tájékoztatni kell a jogairól, különösen a részvételhez és a biztonsághoz való jogokról, valamint arról, hogy mi, miért és hogyan történik. Emellett információt kell kapniuk a részvételi lehetőségekről, azok fókuszáról, a lehetséges hatásokról és következményekről. A tájékoztatásnak ki kell terjednie a meghozott döntésekre is: mit jelentenek ezek a gyerek számára, és hogyan vették figyelembe a véleményüket a döntéshozatal

⁴ A Lundy-modell megjelenése után, 2009-ben adta ki az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a 12. átfogó kommentárját a 12. cikk alkalmazásáról (UN 2009). Ez a kommentár jelentős mérföldkő volt a gyermekrészvétel fogalmi fejlődésében, mivel – a dimenzionális modellekhez hasonlóan – kiemelt figyelmet fordított a biztonságos és érdemi gyermekrészvétel feltételeire (lásd a Bevezetésben).

során. A második dimenzió a *meghallgatás*, amely biztosítja, hogy a gyerekek kifejezhessék véleményüket és megoszthassák a döntés szempontjából releváns ismereteiket. Ez nagyban függ a felnőttek hozzáállásától: mennyire nyitottak, érdeklődőek, és milyen párbeszéd alakul ki a gyerekekkel. Lényeges, hogy lehetőséget kapjanak egyéni találkozókra is. Az érdemi gyermekrésztétel harmadik dimenziója a *bevonás*, amely azt jelenti, hogy a döntési folyamatok során a gyerekek véleményét meg kell hallgatni, be kell vonni őket a döntéshozatalba, és figyelembe kell venni a véleményüket.

Ez a három dimenzió tehát arra válaszol, hogy milyen kérdésekről kell tájékoztatni a gyerekeket, milyen feltételek mellett érezhetik, hogy valóban odafigyelnek rájuk, és mi teszi lehetővé, hogy befolyásolják a döntési folyamatot. A modell a gyermekrésztételt folyamatként írja le, amely a probléma azonosításától kezdve a vizsgálaton, a beavatkozáson át az értékelésig tart. Jelentősége abban rejlik, hogy három jól megfogható fogalmat kínál a gyermekrésztétel komplexitásának megértéséhez, és alapul szolgált egy a gyerekek gyermekvédelmi eljárásokban való résztvételének értékelését célzó segédanyaghoz is (Middel et al. 2021).

7. ábra. Bouma érdemi résztétel modellje

Forrás: Saját szerkesztés, Bouma (2018:282) ábrája alapján.

KONTEXTUÁLIS MODELLEK

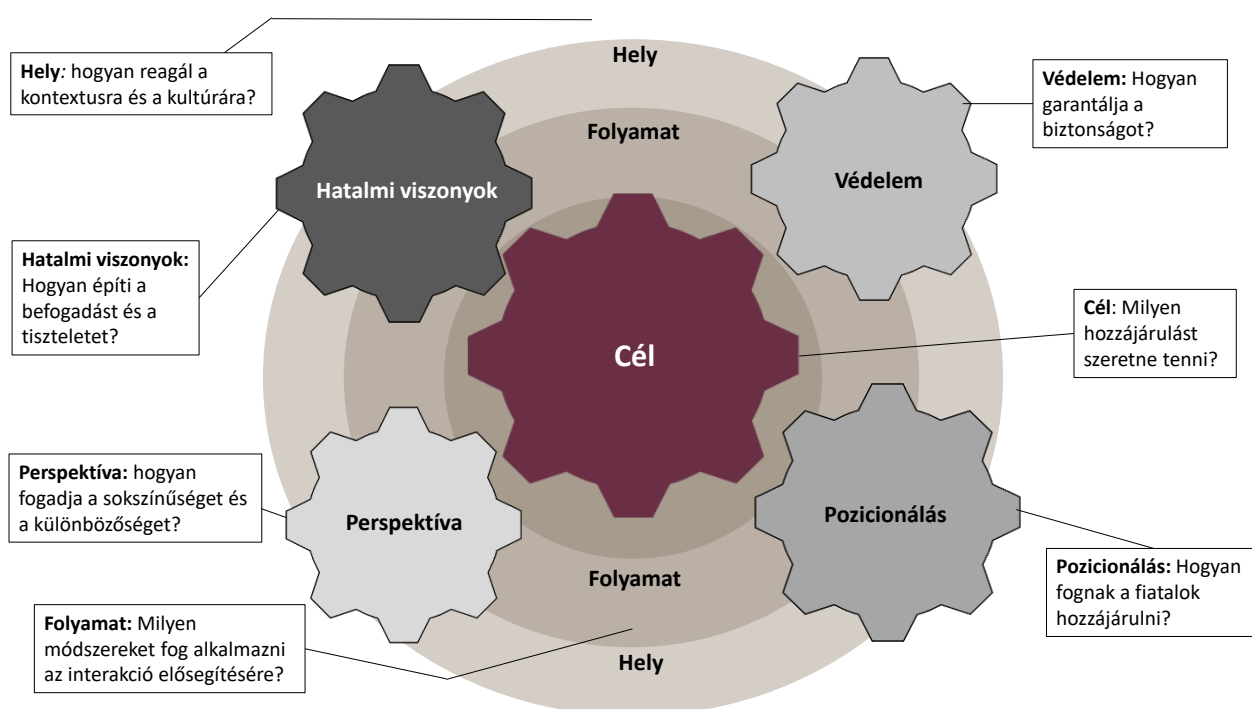
A gyermekrésztétel terén elért eredmények ellenére a megvalósulás számos kihívásba ütközik (Crowley–Larkins–Pinto 2020; Collins–Rizzini–Mayhew 2021). A gyermekrésztétel kontextuális modelljeinek kiindulópontja, hogy szakadék van a gyermekrésztételt szorgalmazó előírások, kutatási eredmények és azok gyakorlati megvalósulása között. Bár a jelenlegi tendenciákat még korai lenne összegezni, a modellek legújabb hulláma nagyobb hangsúlyt helyez azokra a kontextuális tényezőkre, melyek befolyásolják a gyerekek résztvételét. Figyelembe veszik az intraperszonális és szociokulturális tényezőket, például a gyerekek vagy a felnőttek készségeit és az uralkodó gyermekképet, és felhívják a figyelmet a résztvétel kapcsolati jellegére is.

Cahill és Dadvand P7 modellje (2018)

Cahill és Dadvand (2018), a Melbourne-i Egyetem kutatói is a gyakorlati kihívásokból indultak ki. Úgy látták, hogy a hierarchikus modellek nem reagálnak az alkalmazást folyamatosan alakító szociokulturális tényezőkre, ezért egy gyakorlati megközelítésű „gondolkodási eszközt” alkottak meg. Alapkérdésük: milyen kontextuális tényezőket érdemes figyelembe venni gyerekek érdemi és biztonságos részvételének megtervezése, vezetése és értékelése során?

A P7 modell hét egymással összefüggő területet határoz meg (8. ábra). A modell középpontjában a *cél* áll, amely arra ösztönöz, hogy átgondoljuk, mit szeretnénk elérni a gyerekek bevonásával, hogyan járulhatnak hozzá ők maguk a célok meghatározásához, és milyen szerepet játszanak a folyamatban. Ez a központi elem orientálja a modell összes többi területét. A *pozicionálás* a tágabb kulturális környezet hatására utal, amelyek formálják a fiatalok lehetséges és kívánt helyzetét a társadalomban és az adott programban is. A *perspektíva* arra hívja fel a figyelmet, hogy különbségek vannak az egyének és a fiatalok csoportjai között, amelyeket figyelembe kell venni a részvétel tervezése és megvalósítása során. A *hatalmi viszonyok* a szerepek és felelőségek kiosztásának, elfogadásának és betöltésének módjára irányulnak, miközben kiemelik a méltányosság és a tisztelet biztosításának fontosságát. A *védelem* dimenziója hangsúlyozza, hogy a gyerekek részvételét nemcsak képességeik, hanem sebezhetőségük figyelembevételével kell támogatni. Ide tartozik a gyerekek fizikai, lelki, politikai, társas, anyagi biztonságának biztosítása. A *hely* arra vonatkozik, hogy melyek azok a társas, fizikai és virtuális terek, amelyek a részvétel megvalósulásához rendelkezésre állnak, és ezek hogyan befolyásolják a részvétel minőségét, illetve miként alakíthatók a folyamat javítására. Végül, a *folyamat* azokra a módszerekre összpontosít, amelyek elősegítik az interakciót, a támogatást, a befogadást és a tiszteletet, megteremtve az összhangot a célok és az eszközök között.

8. ábra. Cahill és Dadvand P7 modellje

Forrás: Saját szerkesztés, Cahill–Dadvand (2018:248) ábrája alapján.

A modell a gyermekrészvétel változó természetét hangsúlyozza, amelynek folyamatosan reagálnia kell a körülményekre, beleértve az etnikai, kulturális, politikai környezetet, a gyakorlati kihívásokat és a kapcsolati dinamikában bekövetkező változásokat. A szerzők egy „gépszerű”, fogaskerekeket ábrázoló modellt javasoltak, hogy szemléltessék a hét terület közötti dinamikus kölcsönhatást. Ez az ábrázolás rámutat arra, hogy az egyik területen végzett tevékenységek közvetlenül hatással vannak a többi területen zajló folyamatokra. A P7 modell gyakorlati megközelítése fontos szemponttal egészíti ki a többi, inkább leíró, magyarázó jellegű konceptuális modellt: láthatóvá teszi, hogy annak részei nem függetlenek egymástól.

Olsen „empowerment” modellje (2023)

Rita Karoline Olsen (2023) norvég kutató szerint a gyakorlati alkalmazás legfőbb akadálya, hogy a részvétel fogalma továbbra sem egyértelmű, és hiányzik az előmozdításához szükséges tudatosság. Az aktív részvétel feltételeként a gyerekek cselekvőképességének és rezilienciájának növelését emelte ki, ezért modellje középpontjába a gyerekek megerősítését és képessé tételét helyezte. Míg néhány korábbi elmélet is érintette az „empowerment” jelentőségét (Shier 2001; Wong–Zimmerman–Parker 2010), azok fókusza többnyire a bevonás mértékére korlátozódott. Olsen azonban a felnőttek és a gyerekek közötti kooperatív kapcsolatra helyezte a hangsúlyt, kiemelve, hogy ehhez a felnőttek támogatása is kulcsfontosságú, hiszen csak így segíthetik hatékonyan a gyerekek megerősítését. Alapkérdése: milyen tapasztalatok erősítik a gyerekekben az érzést, hogy valódi lehetőségük van a részvételre, és melyek ösztönzik cselekvőképességüket?

Olsen szerint a gyerekek számára négy alapvető tapasztalat elengedhetetlen, amelyből három egyéni és egy kapcsolati jellegű (9. ábra). Először is, szükségük van *információra*, hogy megértsék a helyzetet, erősödjön a kompetencia- és kontrollérzetük, valamint tájékozott döntéseket tudjanak hozni. Ehhez elengedhetetlen, hogy ismerjék a témát, a saját szerepüket, a lehetőségeiket és a folyamat menetét. Másodszor, fontos számukra az *autonómia* megtapasztalása, hogy szabadon kifejezhessék a gondolataikat és a véleményüket, ezáltal megerősödjön önbizalmuk és autonómiaérzetük. Az autonómia érzése akkor alakul ki, amikor a felnőttek őszinte érdeklődéssel fordulnak feléjük, biztosítják számukra az önállóságot, és egy elfogadó, biztonságos környezetet teremtenek. Harmadszor, szükségük van az *elismerésre*, hogy meghallgassák, komolyan vegyék és tiszteljék őket. Ez támogatja a méltóságuk és egyenrangúságuk érzetét. Az elismerés tapasztalata akkor valósul meg, ha a felnőttek figyelmesen hallgatják őket, elfogadják véleményüket, nem javítják ki őket vagy vágnak közbe, mikor megnyilvánulnak, és nyitottak, megértőek a gyerekek nézőpontja és érzései iránt, még akkor is, ha nem mindig azoknak megfelelően döntenek. Végül, kiemelkedően fontos számukra a *szövetség* érzésének megtapasztalása. Ennek lényege, hogy együttműködéseik során hatással lehetnek a folyamatokra, értékesnek érezhetik magukat, és megerősödhet az a tudatuk, hogy a felnőttekkel „egy csapatban játszanak”. Ilyenkor a gyerekek azt élhetik meg, hogy kapcsolatukat közös irányok, inspirációk és kölcsönös megértés határozza meg.

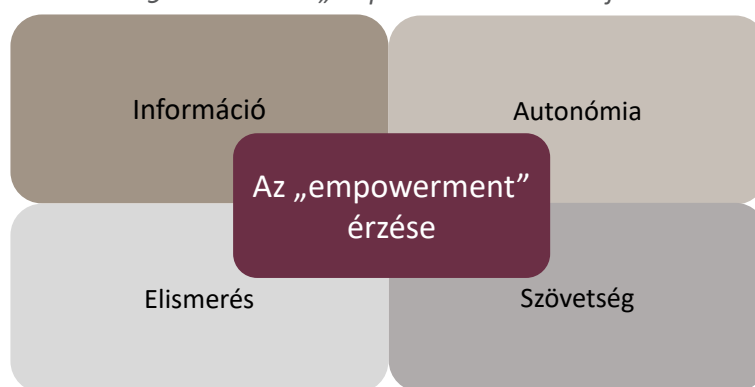
Olsen modellje a gyermekrészvétel fejlődépszichológiai perspektívájaként is értelmezhető, mivel a négy tényező az alapvető szükségletek elméleteire épül. Ezek a szükségletek magukban foglalják: 1. a világ kiszámíthatóságának és tartalmasságának érzékelését, 2. az autonómia, a kompetencia és a kötődés iránti igényt, 3. az interakciók során megélt elismerés és megerősítés fontosságát, valamint 4. a felnőtt és a gyermek közötti együttműködésre épülő szövetséget, amelyet pozitív kölcsönös függőség jellemez.

A modell újdonsága, hogy azokra az alapfeltételekre helyezi a hangsúlyt, amelyek lehetővé teszik, hogy egy gyerek – a felnőttekkel szembeni kiegyensúlyozatlan hatalmi viszony ellenére – aktív szerepet vállaljon

a résztvételi folyamatokban. A hagyományos modellek és diskurzusok fókuszát általában a gyerekek befolyásának mértékére irányul, míg Olsen megközelítése a kapcsolati folyamatokra, valamint a gyerekek meggyőződésére és tapasztalataira helyezi a hangsúlyt. Ezek a tényezők erősítik a gyerekek cselekvőképességét és elősegítik a részvételüket. Olsen a gyermekrésztételt a gyerekek és a felnőttek közötti együttműködésként értelmezi, amelyben a gyerekek megtapasztalhatják és kifejezhetik autonóm hangjukat. A perspektívaváltás abban is megmutatkozik, hogy nem csupán a döntéshozatalban való részvételre koncentrál, hanem a felnőttekkel való interakcióban való aktív részvételt állítja a középpontba.

A megerősítés alapú résztvételi modell elsősorban a felnőttek felelősségével foglalkozik, és egyben módszertani megközelítésként is értelmezhető. Olsen a modellt elsősorban a gyerekek és a felnőtt szakemberek közötti formális találkozókat kontextusában vizsgálta, ugyanakkor rámutatott annak általános érvényességére is, mivel a modell négy paramétere nem kötődik szorosan egyetlen konkrét helyzethez vagy környezethez.

9. ábra. Olsen „empowerment” modellje

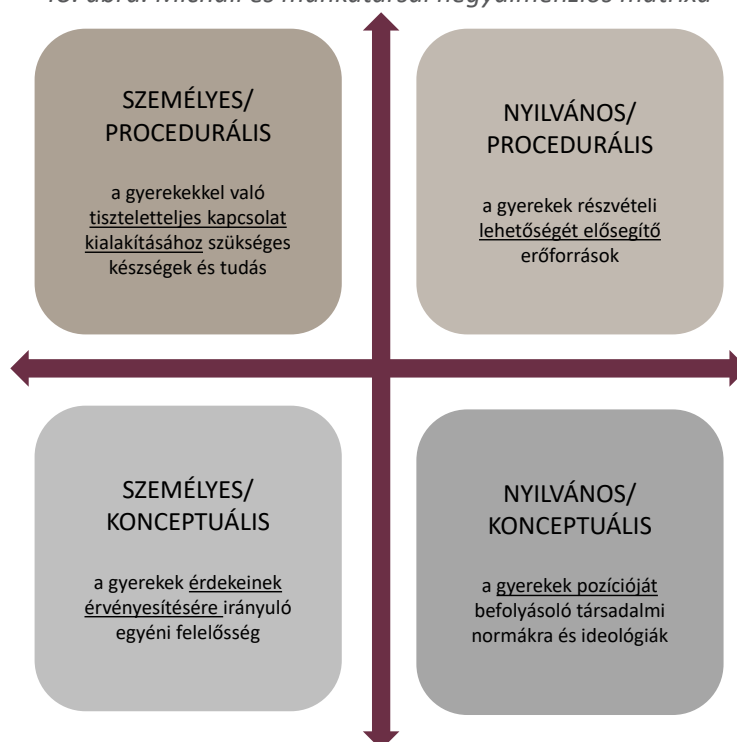
Forrás: Saját szerkesztés, Olsen (2023:3) ábrája alapján.

Michail és munkatársai négydimenziós mátrixa (2023)

Az elmélet és a gyakorlat közötti szakadék megértése inspirálta azt a friss kvalitatív kutatást is, amely az első igazán empirikus alapú modell megalkotásához vezetett. Michail és munkatársai (2023) az ausztrál gyermekvédelemben dolgozó vezető szakemberekkel és döntéshozókkal készítettek interjúkat, hogy feltárják, miként látják a gyerekek részvételét a gyermekvédelmi rendszerben. A kutatók arra keresték a választ, hogyan értelmezik az olyan fogalmakat, mint a „gyermekközpontúság”, vagy a „gyerek irányítása”, milyen tendenciákat, gyakorlatokat és kihívásokat tapasztalnak, valamint mi ösztönzi ezeket. Az interjúk tartalomelemzése feltárta, hogy a gyermekrésztétel fogalma a szereplőktől és kontextustól függően változik, sőt, az egyes interjúk során is többféle, egymással versengő értelmezés keveredhetett. Alapkérdésük: milyen különböző értelmezések léteznek a gyermekrésztétel fogalmára?

Négy dimenziót azonosítottak két tengely mentén (10. ábra): a személyes vagy nyilvános, illetve a koncepcionális vagy eljárási dimenziókat. A *személyes/procedurális dimenzió* a felnőttek egyéni kompetenciáira, készségeire, tudására utal, amelyek lehetővé teszik a gyerekekkel való pozitív kapcsolat kialakítását és a döntési folyamatokba való bevonásukat. Ez megnyilvánulhat például a kommunikáció minőségében, a gyerekekre fordított időben, a szakmai anyagok közötti eligazodás képességében, valamint abban, hogy a felnőttek képesek-e olyan biztonságos fizikai és szimbolikus teret létrehozni, ahol a gyerekek szabadon kifejezhetik a véleményüket. Ezek a kompetenciák formális tréningeken is fejleszthetők. A *nyilvános/procedurális dimenzió*

10. ábra. Michail és munkatársai négydimenziós mátrixa

Forrás: Saját szerkesztés, Michail et al.(2023:9) ábrája alapján.

ezzel szemben a gyermekrésztétel feltételeit és kereteit meghatározó formális struktúrákra összpontosít. Ide tartoznak a szakmai iránymutatások, jogszabályok és egyezmények, valamint az ifjúsági/gyermek tanácsadó testületek, illetve más együttműködési mechanizmusok és erőforrások. Az ilyen intézményesített keretek megkönnyítik a gyerekek bevonását, mivel az interakciókat egyszerűbbé, átláthatóbbá és könnyebben megvalósíthatóvá teszik. Ugyanakkor fennáll a veszélye annak, hogy ezek a struktúrák a gyermekrésztételt egy szabványosított, bürokratikus folyamattá silányítják, amelyekből eltűnik a spontaneitás, és elhalványul a személyre szabott interakció biztosításának felelőssége. Ha a gyermekrésztételt csupán egy kipipálandó feladatként kezelik, elveszhet annak lényege: a kapcsolat maga. A szerzők hangsúlyozták, hogy bár a formális struktúrák önmagukban nem garantálják a valódi résztvételt, fontos szerepük van az elszámoltathatóság, elköteleződés biztosításában. Az ilyen mechanizmusok révén a gyerekek részvétele „*egy opcionális személyes gyakorlat helyett kollektív mandátummá válik*” (Michail et al. 2023:1587). A *személyes/konceptuális dimenzió* az egyének gyerekekhez fűződő attitűdjeit és reprezentációit tükrözi, amelyek befolyásolják a hajlandóságukat arra, hogy figyelembe vegyék a gyerekek véleményét. Ez megmutatkozik abban, hogyan jellemzik a gyerekeket, és milyen elképzeléseik vannak a részvételükről. Ezek a nézetek közvetlen hatással vannak az egyének belső felelősségérzetére és motivációjára a gyerekek jólléte iránt. Például, ha egy szakember elkötelezett a gyermekjogok iránt, az ösztönözheti arra, hogy a gyerekek meghallgatását és tájékoztatását személyes felelősségének tekintse. Ez a dimenzió tehát a gyermekrésztétel értékalapú összetevője, amely szorosan kapcsolódik a készségközpontú komponenshez (személyes/procedurális dimenzió). A *nyilvános/konceptuális dimenzió* ezzel szemben a gyermekkorhoz kötődő társadalmi és kulturális normákra utal. Ez megnyilvánul abban, hogyan gondolkodik a társadalom a gyerekek társadalmi szerepéről, és befolyásolja, hogy a gyermekkor elsősorban egy védelemre szoruló, sebezhető időszaként vagy a kibontakozó képességek időszakaként látja. Ez a szemlélet tükröződik a gyerekekkel kapcsolatos törekvésekben, véleményük sú-

lyának megítélésében, valamint a tudományos elméletekben. A szerzők példaként említik a fejlődéslélektani elméleteket, amelyek jelentős mértékben formálják az életkoralapú gondolkodást a gyerekek képességeiről, de ugyanez a szemlélet megfigyelhető a globális szervezetek, például az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága által képviselt gyermekszemléletben is.

A szerzők hangsúlyozták, hogy a gyerekek részvételének négy dimenziója a gyakorlatban nem válik élesen elkülöníthetővé. A felosztás célja inkább az, hogy segítsen a részvételi környezetet komplexitásában szemlélni, és hasonlóan sokrétűen gondolkodni annak megvalósulásáról és befolyásolásáról is. Michail és munkatársai (2023) szerint a szakirodalom sem egységes a fogalomhasználatban, gyakran összemossa a gyermekrésztételt annak dimenzióival. A modell ugyanakkor rávilágít a dimenziók között fennálló esetleges feszültségekre, amelyek gyakran kulcsfontosságúak a valódi részvétel megvalósulásában. Ez sokszor azon múlik, hogy sikerül-e a szereplők eltérő felfogásait és érdekeit összhangba hozni.

A modell újdonsága abban rejlik, hogy nem pusztán a gyermekrésztételhez szükséges dimenziókat sorolja fel, hanem a részvétel különböző értelmezéseit rendszerezi. A „hogyan” kérdés helyett a „hol” és a „mi” kérdésekre fókuszál, ezzel új perspektívát kínálva a részvételi gyakorlat értelmezéséhez.

DISZKUSSZIÓ

A tanulmányban bemutatott tíz konceptuális modell sokszínűsége jól tükrözi a gyermekrésztétel fogalmának összetettségét. A fogalmi fejlődés rámutat a téma interdiszciplináris jellegére, és megmutatja, hogyan telt meg a gyermekrésztétel fogalma egyre differenciáltabb jelentéstartalommal. Az időrendi áttekintés jól szemlélteti, hogyan tolódott el a fókusz a részvétel szintjeinek és formáinak leírásától (*hierarchikus modellek*) a részvétel feltételeinek és jellemzőinek bemutatása felé (*dimenzionális modellek*), majd tovább a gyerekek részvételét befolyásoló környezet, a felnőttek személyes jellemzőinek szerepe és az intézmények sajátosságainak vizsgálata felé (*kontextuális modellek*).

A konceptuális modellek nem arra törekszenek, hogy meghatározzák a részvétel „helyes” értelmezését vagy megvalósítási módját. Ehelyett, egymást kiegészítve, egyre teljesebb és pontosabb képet nyújtanak arról, hogy mit jelent a részvétel (Michail et al. 2023). Tehát a gyermekrésztétel egy ernyőfogalom, amely számos párhuzamos és egymást kiegészítő értelmezéssel rendelkezik. *Jog*, mely hangsúlyozza a gyerekek lehetőségét és a felnőttek kötelességét, hogy támogassák annak érvényesülését (UN 2009). *Paradigma*, mely meghatározza a felnőttek és gyerekek kapcsolatát, megkérdőjelezi a köztük lévő hatalmi különbség abszolút jellegét, és megfogalmazza azokat a feltételeket, melyben kifejeződhet egymás tisztelete és a partnerség az emberi méltóság és a jogalanyiség tekintetében (UN SRSG 2020; Olsen 2023). *Folyamat*, mely során a gyerekek és a felnőttek döntést hoznak valamiről. Ebben különböző szerepeket töltenek be és különböző felelősséget vállalnak. A folyamat körülményei befolyásolják a gyerekek érdemi, biztonságos részvételét (Crowley–Larkins–Pinto 2020).

A fogalmi fejlődés hasonló tendenciája figyelhető meg a fiatalok politikai részvételéről szóló szakirodalomban is, amely egyre tágabb perspektívából vizsgálja annak formáit (Crowley–Moxon 2017) és értelmezését (Déri–Szabó 2024). A túl szűkre szabott definíciók – hasonlóan a demokráciáról alkotott fogalmakhoz (Kiilakoski–Gretschel 2014) case studies in Finland by a collective of 24 scientists (Gretschel and Kiilakoski 2012 – torzíthatják a részvétel megvalósításának lehetőségeit, és elfedhetik annak sokféle megnyilvánulását, dimenzióját és kontextusát. A gyermekrésztétel fogalmának sokrétűsége ugyanakkor világosan rámutat,

hogyan az értelmezés nem szűkíthető le csupán a gyermekek közéleti vagy politikai folyamatokban való részvételére. A hagyományos, hierarchikus modellek még szoros átfedést mutatnak a politikai részvétel megközelítésével, míg a dimenzionális modellek lehetőséget teremtettek arra, hogy a részvételt az egyéni életet érintő egyéb kérdésekben is vizsgálják, összhangban a Gyermekjogi egyezmény 12. cikkének megfogalmazásával. A kontextuális modellek – ahogy a kategóriánév is sugallja – még tovább tágították az értelmezési keretet, mely az alapkérdésekben is tetten érhető. A gyermekrészvétel egy átfogó koncepció, amely a gyerekek életének valamennyi területét érinti, és túlmutat a részvételi formák sokszínűségének leírásán. Bár a bemutatott modellek többsége a hagyományos megközelítést követi, és a gyermekek döntéshozatali folyamatokban való részvételére összpontosít, a legújabb modellek (Michail et al. 2023; Olsen 2023) már jobban tükrözik a fogalom összetettségét.

Alkalmazási területek

A gyerekrészvétel elméleti alapjainak megismerése minden olyan kutató és gyakorlati szakember számára releváns, aki gyerekekkel vagy gyerekekért dolgozik. Hasonlóan a nemzetközi trendekhez (*Az EU gyermekjogi stratégiája* 2021; OECD 2023), hazánkban is növekvő érdeklődés kíséri a gyermekrészvétel előmozdítását. Egyre hangsúlyosabb szerepet kap egyes önkormányzatok programjában (CLAP 2024; JóKer 2024), civil szervezetek gyakorlatában (Németh 2023), miközben a szakmai diskurzusokban is növekvő figyelem övezi. Ide tartozik az iskolai döntéshozatal (Jácint 2022; Jancsák 2024), az ifjúsági munka és politikai részvétel (Oross 2015; Gulyás–Déri 2017), valamint a jogi eljárások különböző területei, különös tekintettel a családjogi perekre és a gyermekbarát igazságszolgáltatásra (Gyengéné Dr. Nagy 2018; Gyurkó 2022; Szeibert 2023).

A gyermekrészvétel előmozdítása számos további területen kínál fontos lehetőségeket. *A szülővel, családdal való munkában* például kiemelt szerepet játszhat a gyereknevelési helyzetek, családi dinamikák, krízisek és változások (pl. válás) támogatásában (Smetana–Campione–Barr–Daddis 2004; Harkin–Stafford–Leggatt–Cook 2020), valamint a gyerekek játékokban, sportban és kulturális tevékenységekben való részvételi lehetőségeinek elősegítésében (Horgan et al. 2015). *A gyermekvédelmi és jogi eljárások során* szintén fontos szerepe lehet, például a gyermekkorú elkövetők, tanúk és áldozatok tájékoztatásában és meghallgatásában (Bondt–Lauwereys 2020), a gyerekek védelembe vételével, szakellátásba kerülésével, az ezekkel kapcsolatos döntésekben, valamint az állami gondozásban lévő gyerekek részvételének támogatásában is (Larkins–Kiili–Palsanen 2014; Toros 2021). *Az intézményekben való munka során* a gyermekrészvétel fontos lehet egészségügyi beavatkozások, pszichológiai intervenciók alkalmával (Coyne 2008; Coates–Howe 2014), az óvodások önkifejezésének támogatásában (Correia et al. 2019), továbbá az iskolai döntéshozatal, bántalmazás kezelése, a pedagógusokkal való együttműködés, szülői fórumok, valamint diákképviselői fórumok működésének támogatása terén (Canning–Teszenyi–Pálfi 2022; Tzankova et al. 2022). *A különösen sérülékeny helyzetekben* is jelentős szerepe lehet, mint például erőszak és bántalmazás, a jelzőrendszer megerősítése (Kosher–Ben-Arieh 2020; UN 2024), vagy krízishelyzetek, járványok, háborúk, humanitárius katasztrófák esetén (O’Kane 2013). A gyermekrészvétel előmozdítása hasonlóan fontos a menekült, menedékkérő és migráns gyerekek tájékoztatásában, beilleszkedésük támogatásában és a menekültügyi eljárásban való részvételük során (Rap 2023). *A szervezetekkel közös munka során* pedig hozzájárulhat a gyerekprogramok megvalósításához (NSPCC 2024), a termékfejlesztéshez, kommunikációhoz (KidsIncluded 2022).

A gyerekrészvétel mélyebb és átfogóbb megértése lehetővé teszi a gyerekek részvételi lehetőségeinek, gyakorlatának megfigyelését, a kihívások és a beavatkozási pontok azonosítását. Ha ez nem is szisztematikus

módon történik, mint azt néhány útmutató leírja (Council of Europe 2016; Middel et al. 2021), a folyamat bármely pontján, a legkülönbözőbb pozícióból és módon is lehet tenni a gyerekek részvételéért.

További kutatási irányok

A gyermekrésztétel megvalósítása további kutatásokat igényel. Szükség van az elméleti ismeretek elmélyítésére, az alkalmazások terület szerinti vizsgálatára, a jó gyakorlatok ismertetésére, és a nemzetközi útmutatók (pl. Crowley–Larkins–Pinto 2020; Eurochild Toolbox 2020) hazai adaptációjára és terjesztésére is. A kontextuális modellek rávilágítanak arra, hogy a gyermekrésztétel minőségét és mértékét nagymértékben befolyásolja a felnőtt környezet, a pszichológiai tényezők, a társadalmi és kulturális normák, valamint a személyes meggyőződések és készségek is. Eddig kevés empirikus kutatás (Shemmings 2000; Németh et al. 2024) foglalkozott a felnőttek attitűdjeinek, kognícióinak, készségeinek ilyen összefüggéseivel, részben a megfelelő mérőeszközök hiánya miatt. A pszichológiai háttér alaposabb feltárása hozzájárulhat olyan intervenciók kidolgozásához, amelyek a felnőttek megerősítését, képessé tételét szolgálják. Az elméleti modellek fejlődése egyre inkább afelé mutat, hogy a gyerekek részvételi jogainak gyakorlati megvalósításához az előíró szemlélet mellett szükség van a megerősítő szemlélet alkalmazására is. Bár a jogi, etikai szabályok és különböző útmutatók fontos keretet adnak a gyermekrésztétel feltételeinek és lépéseinek tisztázásához, nagyobb hangsúlyt kell helyezni a felnőttek belső erőforrásainak mobilizálására, készségeinek fejlesztésére, valamint attitűdjeik formálására. Ennek megvalósítása a társadalomtudományi területek együttműködését igényli, és egyúttal ösztönzi a gyermekrésztétel mint interdiszciplináris terület hazai kutatását.

HIVATKOZÁSOK

- Archard, D. – Skivenes, M. (2009) Hearing the child. *Child & Family Social Work*, 14 (4), 391–399. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x>.
- Arnstein, S. R. (1969) A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35 (4), 216–224. <http://dx.doi.org/10.1080/01944366908977225>.
- Az EU gyermekjogi stratégiája (2021). Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52021DC0142> [Letöltve: 2024-11-24].
- Bánszegi, Z. (2009) *Fiatalok társadalmi részvétele*. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal- Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat.
- Berrick, J. D. – Dickens, J. – Pösö, T. – Skivenes, M. (2015) Children’s involvement in care order decision-making: A cross-country analysis. *Child Abuse & Neglect*, 49, 128–141. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.07.001>.
- Bondt, W. D. – Lauwereys, H. (2020) Childrens rights and child participation in criminal proceedings. In Pereira, R. – Engel, A. – Miettinen, S. (szerk.) *The Governance of Criminal Justice in the European Union*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 232–268. <https://doi.org/10.4337/9781788977296.00019>
- Bouma, H. – López López, M. – Knorth, E. J. – Grietens, H. (2018) Meaningful participation for children in the Dutch child protection system: A critical analysis of relevant provisions in policy documents. *Child Abuse & Neglect*, 79, 279–292. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.016>.
- Cahill, H. – Davdand, B. (2018) Re-conceptualising youth participation: A framework to inform action. *Children and Youth Services Review*, 95, 243–253. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.11.001>.
- Canning, N. – Teszenyi, E. – Pálfi, S. (2022) Are you listening to me? Understanding children’s rights through Hungarian pedagogic practice. *Journal of Childhood, Education & Society*, 3 (3), 218–232. <http://dx.doi.org/10.37291/2717638X.202233193>.
- Cantwell, N. – Gale, C. – McGhee, K. – Skinner, K. (2017) *A gyermekvédelmi gondoskodásból való kilépés támogatása – Gyakorlati útmutató*. SOS-Gyermekfalu Magyarországi Alapítványa. SOS Children’s Villages International, Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland (CELCIS), University of Strathclyde. Elérhető: https://www.sos-childrensvillages.org/get-media/369b97c0-9bee-4d35-a8fa-1d209fedc68e/practice_guidance_Hungary.pdf [Letöltve: 2024-11-24].
- Chawla, L. (2001) Evaluating children’s participation- Seeking areas of consensus. 42, 9–13. *Participatory Learning and Action (PLA)*, (42), 9–13.
- CLAP- Gyermekrésztétel a helyi döntéshozatalban (2024). www.ajk.elte.hu. Elérhető: <https://www.ajk.elte.hu/content/gyermek-resztétel-a-helyi-donteshozatalban.t.6621> [Letöltve: 2024.11.24].
- Coates, D. – Howe, D. (2014) The importance and benefits of youth participation in mental health settings from the perspective of the headspace Gosford Youth Alliance in Australia. *Children and Youth Services Review*, 46, 294–299. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.09.012>.
- Collins, T. M. – Rizzini, I. – Mayhew, A. (2021) Fostering global dialogue: Conceptualisations of children’s rights to participation and protection. *Children & Society*, 35 (2), 295–310. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12437>.
- Correia, N. – Camilo, C. – Aguiar, C. – Amaro, F. (2019) Children’s right to participate in early childhood education settings: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 100. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.02.031>.
- Council of Europe (2012) Recommendation on the participation of children and young people under the age of 18. Council of Europe. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/youth/-/recommendation-on-the-participation-of-children-and-young-people-under-the-age-of-18> [Letöltve: 2024-06-24].
- Council of Europe (2016) Child Participation Assessment Tool. *Children’s Rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/children/child-participation-assessment-tool> [Letöltve: 2022-01-03].
- Coyne, I. (2008) Children’s participation in consultations and decision-making at health service level: a review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 45(11), 1682–1689. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2008.05.002>.
- Crowley, A. – Larkins, C. – Pinto, L. M. (2020) Listen – Act – Change. Council of Europe Handbook on children’s participation. Council of Europe. Elérhető: <https://rm.coe.int/publication-handbook-on-children-s-participation-eng/1680a14539> [Letöltve: 2024-01-20].
- Crowley, A. – Moxon, D. (2017) New and innovative forms of youth participation in decision-making processes. Council of Europe. Elérhető: <https://edoc.coe.int/en/youth-in-europe/7625-new-and-innovative-forms-of-youth-participation-in-decision-making-processes.html> [Letöltve: 2024-10-04].
- Department of Children and Youth Affairs (2015) *National Strategy on Children and Young People’s Participation in Decision-Making*. Government Publications. Dublin: Department of Children and Youth Affairs. Elérhető: www.dcyu.ie [Letöltve: 2024-11-24].

- Déri A. – Szabó A. (2024) A politikai részvétel diskurzusai a magyar fiatalok körében. *Pólusok*, 5 (1), 95–118. <http://dx.doi.org/10.15170/PSK.2024.05.01.07>.
- Eurochild (2020) We Are Here: A Child Participation Toolbox. Eurochild. Elérhető: <https://eurochild.org/resource/we-are-here-a-child-participation-toolbox/>
- Földi, L. – Nagy, Á. (szerk.) (2010) *Ifjúságügy – ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Módszertani kézikönyv*. Budapest: Foglalkoztatási és Szociális Hivatal – Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Ifjúság szakmai Társaság Alapítvány, Új Mandátum Kiadó.
- Franklin, B. (1997) The ladder of participation in matters concerning children. In Boyden, J. – Ennew, J. (szerk.) *Children in focus: A manual for participatory research with children*. Stockholm: Grafisk Press, 53.
- Gulyás, B. – Déri, A. (2017) *Helyben hogyan? A települési ifjúsági munka gyakorlati kiindulópontjai*. Hódmezővásárhely: Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság.
- Gyengéné Dr. Nagy M. (2016) A gyermek meghallgatása mint alapvető elv- az Európai Unió gyermekjogi tematikája. *Európai jog*, (4), 7-14.
- Gyengéné Dr. Nagy M. (2018) A gyermek mint érintett részvétele a közvetítői eljárásban. *Családi jog*, (4), 2-9.
- Gyurkó S. (2022) A gyermekek önálló jogi képviseletének kérdése a családjogi perekben- a gyermekrésztétel jogának érvényesülése. *Családi jog*, (1), 1-9.
- Halsey, K. – Murfield, J. – Harland, J. L. – Lord, P. (2006) *The Voice of Young People: An Engine for Improvement? Scoping the Evidence: Literature Review*. CfBT Education Trust.
- Harkin, J. – Stafford, L. – Leggatt-Cook, C. (2020) Influences on children's voices in family support services: Practitioner perspectives. *Child & Family Social Work*, 25 (4), 955–963. <http://dx.doi.org/10.1111/cfs.12781>.
- Hart, R. A. (1992) *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF, International child development centre.
- Herczog, M. (2009) *Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület. Elérhető: <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> [Letöltve: 2024-11-24].
- Hintalovon (2022) Mit jelent a gyerekrésztétel? *Hintalovon*. Elérhető: <https://hintalovon.hu/mit-jelent-a-gyerekresztettel/> [Letöltve: 2024-06-26].
- Horgan, D. – Forde, C. – Parkes, A. – Martin, S. (2015) *Children and young people's experiences of participation in decision-making at home, in schools and in their communities*. Dublin: Department of Children and Youth Affairs. Elérhető: www.dcyia.ie [Letöltve: 2024-11-24].
- Jácint T. (2022) Diákönkormányzat a gyakorlatban. *Oktatási Hivatal*.
- Jancsák, C. (2024) A középiskolások vélekedései az iskolai diákönkormányzat feladat- és szerepvállalásában való részvételről. In Jancsák, C. (szerk.) *Tárguló perspektívák: tanulmányok Pászka Imre 75. születésnapjára*. 51–67.
- JóKer (2024, október 14.). Elérhető: <https://jozsefvaros.hu/fiataloknak/2023/10/joker-mi-ez/> [Letöltve: 2024.11.24].
- Kids Included: Enabling meaningful child participation within companies in a digital era (2022). KidsKnowBest and The LEGO Group. Elérhető: <https://www.kidsincluded.report/> [Letöltve: 2024-11-24].
- Kiilakoski, T. – Gretsche, A. (2014) Challenging structured participation opportunities. *Perspectives on youth, 2020 – what do You see?*, (1). Council of Europe Publishing, Strasbourg. Elérhető: https://www.youthpolicy.org/uploads/documents/2014_Perspectives_on_Youth_Vol1_Eng.pdf [Letöltve: 2024-12-02].
- Kosher, H. – Ben-Arieh, A. (2020) Children's participation: A new role for children in the field of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 110, 104429. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104429>.
- Lajos V. (2016) Részvétel és együttműködés. *Replika*, (5), 23–40.
- Lansdown, G. (2011) *Every Child's Right to be Heard. A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12*. Save the Children UK. Elérhető: <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/every-childs-right-be-heard-resource-guide-un-committee-rights-child-general-comment-no-12> [Letöltve: 2024-11-04].
- Lansdown G. (2018a) A gyerekrésztétel formái. Gyermekrésztétel füzetek 3. Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. Elérhető: <https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2022/05/gyerekresztettel-formai-1.pdf> [Letöltve: 2024-06-24].
- Lansdown G. (2018b) Hogyan biztosítható a gyerekek valódi részvétele? Gyermekrésztétel füzetek 2. Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, Ford. Elérhető: https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2022/05/valodiresztettel_kovetelmenyek.pdf [Letöltve: 2024-06-24].

- Larkins, C. – Kiili, J. – Palsanen, K. (2014) A lattice of participation: reflecting on examples of children's and young people's collective engagement in influencing social welfare policies and practices. *European Journal of Social Work*, 17 (5), 718–736. <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2014.928269>.
- Laws, S. – Mann, G. (2004) *So you want to involve children in research?* Stockholm: Save the Children.
- Lundy, L. (2007) „Voice” Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33 (6), 927–942.
- Lundy, L. (2021) Impact case study: Enabling the meaningful participation of children and young people globally: The Lundy model. Research Excellence Framework. Elérhető: <https://results2021.ref.ac.uk/impact/17085a2a-a00d-4e3d-b36c-c08ae-409a656?page=1> [Letöltve: 2024-11-04].
- Lundy, L. – McEvoy, L. – Byrne, B. (2011) Working With Young Children as Co-Researchers: An Approach Informed by the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Early Education and Development*, 22 (5), 714–736. <http://dx.doi.org/10.1080/10409289.2011.596463>.
- McMellon, C. – Tisdall, E. K. M. (2020) Children and Young People's Participation Rights: Looking Backwards and Moving Forwards. *International Journal of Children's Rights*, (28), 157–182. <http://dx.doi.org/10.1163/15718182-02801002>.
- Michail, S. – Baird, K. – Fattore, T. – Grace, R. (2023) Operationalising children's participation: Competing understandings of the policy to practice 'gap'. *Children & Society*, 37 (5), 1576–1595. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12708>.
- Middel, F. – Post, W. – López López, M. – Grietens, H. (2021) Participation of Children Involved in the Child Protection System – Validation of the Meaningful Participation Assessment Tool (MPAT). *Child Indicators Research*, 14 (2), 713–735. <http://dx.doi.org/10.1007/s12187-020-09772-2>.
- Müllner, A. (2022) Bevezető a Replika Részvételi film című tematikus blokkjához. *Replika*, (124), 7–17. <http://dx.doi.org/10.32564/124.1>.
- Németh B.(szerk.) (2023) Gyerekekkel a gyerekekért. A Gyekérészvétel Munkacsoport tagszervezeteinek gyakorlata a gyerekek bevonására. Gyermekjogi Civil Koalíció. Elérhető: <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/wp-content/uploads/2023/07/Gyerekekkel-a-gyerekekert.pdf>
- Németh B. – Sulyok R. S. – Szabó B. – Miklósi M. (2024) Children as 'becomings' – Mapping parental adultcentrism in Hungary. *Children & Society*, 39(1), 34–53. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12892>.
- Németh B. – Varga-Sabján D. (2018) A gyermekek részvételének fokozatai Hart létra-modellje alapján. Hinatlovon Gyermekjogi Alapítvány. Elérhető: https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2022/10/Hart-modell_szakmai-osszefoglalo.pdf [Letöltve: 2024-06-24].
- OECD (2023) *Child participation in decision making: Implications for education and beyond* (OECD Education Working Papers No. 301). Köt. 301. <http://dx.doi.org/10.1787/a37eba6c-en>.
- O'Hare, L. – Santin, O. – Winter, K. – McGuinness, C. (2016) The reliability and validity of a child and adolescent participation in decision-making questionnaire. *Child: Care, Health and Development*, 42 (5), 692–698. <http://dx.doi.org/10.1111/cch.12369>.
- O'Kane, C. (2013) Guidelines for Children's Participation in Humanitarian Programming. Save the Children. Elérhető: <https://resource-centre.savethechildren.net/document/guidelines-childrens-participation-humanitarian-programming/> [Letöltve: 2024-06-24].
- Olsen, R. K. (2023) Key factors for child participation – an empowerment model for active inclusion in participatory processes. *Frontiers in Psychology*, 14, 1–12. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1247483>.
- Oross D. (2015, szeptember 28.) *Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl* (PhD). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/859/> [Letöltve: 2024-06-24].
- Percy-Smith, B. – Thomas, N.(szerk.) (2012) *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice*. Reprinted. London: Routledge.
- Rap, S. (2023) The Right to be Heard of Refugee Children: Views of Professionals on the Participation of Children in Asylum Procedures in the Netherlands. *Nordic Journal of Migration Research*, 13, 1–16. <http://dx.doi.org/10.33134/njmr.442>.
- Roe, S. (2023) Strengthening National Child Participation Frameworks and Action in Europe – CP4Europe. Council of Europe.
- Ryan, R. M. – Deci, E. L. (2000) Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *The American Psychologist*, 55 (1), 68–78. <http://dx.doi.org/10.1037//0003-066x.55.1.68>.
- Safer activities and events (2024). *NSPCC Learning*. Elérhető: <https://learning.nspcc.org.uk/safeguarding-child-protection/safer-activities-events> [Letöltve: 2024-08-05].

- Schneider A. – Keen E. – De Witte L. – Gomes R. – Rutai Z. (2020) *KISKOMPASZ Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez*. Harmadik kiadás. Council of Europe.
- Shemmings (2000) Professionals' attitudes to children's participation in decision-making: dichotomous accounts and doctrinal contests. *Child & Family Social Work*, 5(3), 235–243. <http://dx.doi.org/10.1046/j.1365-2206.2000.00160.x>.
- Shier, H. (2001) Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117. <http://dx.doi.org/10.1002/chi.617>.
- Smetana, J. G. – Campione-Barr, N. – Daddis, C. (2004) Longitudinal Development of Family Decision Making: Defining Healthy Behavioral Autonomy for Middle-Class African American Adolescents. *Child Development*, 75(5), 1418–1434. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00749.x>.
- Szeibert O. (2023) The voice of the child and the implementation of the child's right to be heard in parental responsibility matters and cases. *Hungarian Journal of Legal Studies*, 64(1), 71–87. <http://dx.doi.org/10.1556/2052.2023.00438>.
- Thomas, N. (2000) Psychology of Childhood. In Thomas, N. (szerk.) *Children, Family and the State: Decision-Making and Child Participation*. London: Palgrave Macmillan UK, 21–35.
- Thomas, N. (2007) Towards a Theory of Children's Participation. *The International Journal of Children's Rights*, 15, 199–218. <http://dx.doi.org/10.1163/092755607X206489>.
- Toros, K. (2021) A systematic review of children's participation in child protection decision-making: Tokenistic presence or not? *Children & Society*, 35(3), 395–411. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12418>.
- Treseder, P. – Smith, P. G. – Save the Children Fund (Great Britain) – Children's Rights Office (1997) *Empowering Children & Young People: Training Manual: Promoting Involvement in Decision-making*. Save the Children. Elérhető: <https://books.google.hu/books?id=SFDoAAACAAJ> [Letöltve: 2024-06-24].
- Tzankova, I. – Albanesi, C. – Prati, G. – Cicognani, E. (2022) Development of civic and political engagement in schools: A structural equation model of democratic school characteristics' influence on different types of participation. *European Journal of Developmental Psychology*, 20 (6), 1–22. <http://dx.doi.org/10.1080/17405629.2022.2094362>.
- Udvarhelyi É. T. – Dósa M.(szerk.) (2019) *A kutatás felszabadító ereje. A részvételi akciókutatás elmélete és gyakorlata*. Budapest: Napvilág – Közélet iskolája. Elérhető: <https://www.szaktars.hu/napvilag/view/udvarhelyi-eva-tessza-dosa-mariann-szerk-a-kutatas-felszabadito-ereje-a-reszveteli-akciokutatas-elmelete-es-gyakorlata-2019/?pg=0&layout=s>
- UN (2009) General comment No. 12: The right of the child to be heard. UN Committee on the Rights of the Child. Elérhető: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207> [Letöltve: 2022-05-24].
- UN (2024) Child Participation Map | Children are taking action everywhere to address violence. *United Nations Office of the Special representative of the Secretary-General on Violence Against Children*. Elérhető: <https://childparticipation.un.org/index.html> [Letöltve: 2024-08-05].
- UN SRSG (2020) *When Children Take the Lead: 10 Child Participation Approaches to Tackle Violence*. Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence Against Children. New York: United Nations Publications. <http://dx.doi.org/10.18356/9789210049870>.
- Wong, N. – Zimmerman, M. – Parker, E. (2010) A Typology of Youth Participation and Empowerment for Child and Adolescent Health Promotion. *American journal of community psychology*, 46, 100–14. <http://dx.doi.org/10.1007/s10464-010-9330-0>.

FÜGGELÉK

F1. táblázat: A gyermekrésztétel konceptuális modelljeinek áttekintése

Modell	Alapkérdés	Felosztás
Hierarchikus modellek		
Hart, 1992	Létramodell	Milyen szerep jut a gyerekeknek a részvételük során?
		Gyerekek által kezdeményezett, felnőttekkel közös döntéshozás Gyerekek által kezdeményezett és irányított folyamat Felnőttek által kezdeményezett, gyerekekkel közös döntéshozás Tájékoztatás és véleménykérés Kijelölés és tájékoztatás Jelképes részvétel (Tokenizmus) Dekoráció Manipuláció
Shier, 2001	Részvételi ösvények	Milyen utak vannak a gyerekek részvételéhez?
		A gyerekeket meghallgatják Támogatják őket véleményük kifejtésében Véleményüket figyelembe veszik Részt vesznek a döntések meghozatalában Osztoznak a döntések meghozatalának jogában és a döntésekért vállalt felelősségben Az elköteleződés három szintjén: nyitottság, lehetőség, kötelezettség
Wong et al, 2010	TYPE-piramis	Mely részvételi szint lehet a megfelelő a fiatalok megerősítésének, képessé tételének és pozitív fejlődési potenciáljának érdekében?
		Üres Szimbolikus Pluralista Autonóm Független
Lansdown, 2011	A gyermekrésztétel formái	Milyen formái lehetnek a gyerekek részvételének?
		Konzultatív Együttműködő Vezetői
Dimenzionális modellek		
Thomas, 2000	Mászófal	Mi kell ahhoz, hogy a gyerekek hatékonyan részt vehessenek a döntéshozatalban?
		Választás Tájékoztatás Kontroll Hang Támogatás Autonómia
Lundy, 2007	A Gyermejjogi egyezmény 12. cikkének konceptuális vizsgálata	Mire van szükség a 12. cikk végrehajtásához?
		Tér Hang Közönség Befolyás
Bouma, 2018	Érdemi gyermek-részvétel	Milyen dimenziói vannak a gyerekek érdemi részvételének?
		Tájékoztatás Meghallgatás Bevonás

Modell		Alapkérdés	Felosztás
Kontextuális modellek			
Cahill és Davdand, 2018	P7	Milyen kontextuális tényezőket érdemes ügyelembbe venni gyerekek érdemi és biztonságos részvételének megtervezése, vezetése és értékelése során?	Cél Pozicionálás Perspektíva Hatalmi viszonyok Védelem Hely Folyamat
Olsen, 2023	Megerősítés, képessé tétel (Empowerment)	Milyen tapasztalatok erősítik a gyerekekben az érzést, hogy valódi lehetőségük van a részvételre, és melyek ösztönzik cselekvőképességüket?	Információ Autonómia Elismerés Szövetség
Michail et al, 2023	Gyermekek részvétel értelmezései	Milyen különböző értelmezések léteznek a gyermek részvétel fogalmára?	Személyes/procedurális Személyes/koncepcionális Nyilvános/procedurális Nyilvános/koncepcionális